

EGMOND AAN ZEE (NOORD-HOLLAND)

Op 18 augustus werden 2 verse Zwervende heidelibellen (SYMPFONS) bij een duinmeertje (Gravedal) ten noorden van Egmond aan zee waargenomen. Dit betekent dat nu ook het Noord-Hollands Duinreservaat de soort als zeker voortplantend kan aanmerken. Ook op 3 en 4 september werden in totaal 7 verse exemplaren en 13 larvehuidjes op deze plek gevonden. Tevens zag ik op 3 september op mijn vlinderroute een vers exemplaar (in de duinen ter hoogte van Egmond Binnen).

Jetta Verhoef & Arnold Wijker

Reactie 9 (15 sept. N 02:39)

Vandaag ontving ik de NVL Nieuwsbrief, en heb met belangstelling de e-mail gelezen over de predatie van libellen. Al lezende kwam ik tot een m.i. plausibele verklaring, mede op grond van enkele van de reacties, m.n. 1 (Torenvalk vangt libellen red.), 4 (Torenvalk, Boomvalk eksters red.), 5 (plek met honderden vleugels Viervlek red.).

In de e-mail "Vraag 3" is geen sprake van net uitgesloten libellen, en er staat ook niet vermeld dat de plaats dicht bij water is gelegen, hoewel "vochtig". Opvallend is dat de vleugels op de kale grond liggen, tussen de twee plekken "verspreid slechts enkele vleugeltjes". Ook in reactie 5 is sprake van "open grond". Ik denk dat dit essentieel is, zulke plekken worden namelijk veelal bezocht door jagende Libelluliden, m.n. Orthetrum en ook Sympetrum, van Libellula ben ik niet zeker. Na een korte vlucht keren ze dan weer naar zo'n plek terug, soms is dit een asfaltweg (mijn eigenwaarnemingen in Turkije, Onychogomphus forcipatus doet dit ook).

Jagende libellen zijn alert, en zullen een muis of ekster echt wel in de gaten hebben, maar een echte grondjager als de torenvalk wellicht niet. De torenvalk heeft nog een voordeel, ze kan muizen opsporen doordat de urine van deze

Groene glazenmaker

zoogdier tjes ultraviolet licht uitstraalt. Misschien produceert de reflectie van zonlicht op de libellenvleugels, of de breking ervan, ook UV, waardoor een torenvalk de (vaak weer terugkerende) libel goed in het oog kan houden en vervolgens na een duikvlucht vangen.

Misschien loont het de moeite eens in het seizoen vanaf een afstandje de "oeverwaluwand" te observeren, ik ben benieuwd of er inderdaad torenvalken op deze manier op libellen jagen.

Gert Jan van Pelt

Reactie 10 (5 sept. N 02:38)

"Eettafel" van libellenvleugels

Bij nader inzien is de eettafel in de Morvan wellicht toch van een vogel. Ik had er met Rob Geraeds over; helemaal over het hoofd gezien; waarschijnlijk is het van een grote gele kwikstaart. Langs de Roer zag hij ze (grote gele en witte) ook regelmatig jagen op insecten; het lijkt mij inderdaad een goede verklaring.

Rob Brinkhof

Groene glazenmaker (AESHVIRI) doet het slecht (5 sept. N 02:38)

WEERRIBBEN (OVERIJSSSEL)

Op 17 augustus werd er door Libellenwerkgroep Overijssel een simultaanstelling van Groene glazenmakers (AESHVIRI) gehouden in De Weerribben. Verdeeld in twee groepen werden (bij tropische temperaturen) de beste

krabbescheerlocaties onderzocht. De directe aanleiding daartoe was het feit dat er in 2001 zeer weinig exemplaren waren gesignaleerd. Er is krabbescheer in ruime mate aanwezig, maar de daarbij behorende aantallen groene glazenmakers blijven achterwege. Op 17 augustus werd wederom vastgesteld dat het aantal Groene glazenmakers bedroevend laag ligt. In het totaal werden er slechts 20 mannetjes en 5 vrouwtjes gezien. Verder werd een keer 2 maal eiafzet geconstateerd en werden er 5 larvenhuidjes gevonden. In vergelijking met het aangrenzende De Wieden en goede locaties in Groningen en Friesland gaat het hier om een zeer lage score. Over de mogelijke oorzaken bestaan wel ideeën, maar nader onderzoek zal moeten uitwijzen waarom de groene glazenmaker zo sterk achterblijft bij de zich uitbreidende krabbescheer in een laagveengebied wat een zeer grote populatie zou moeten kunnen herbergen.

Ander nieuws uit de Weerribben

Zowel in 2000 als in 2001 werd er in dit laagveengebied de venglazenmaker (AESHJUNC) waargenomen. In beide gevallen slechts 1 exemplaar. Aangenomen werd dat het om zwervers ging. Tijdens de groene glazenmaker expeditie (17/8) werden meerdere venglazenmakers gezien. Op 30 augustus troffen Karin Uilhoorn, Peter de Boer, Wietse van Kammen en ondergetekende een eiafzettend vrouwtje in het Venebosch. Plaats: het slootje (met krabbescheer en kleine lisdodde) waar Gerben Mensink in 1999 voor het eerst gevlekte glanslibellen (SOMAFLAV) vond. De venglazenmaker blijkt zich dus voort te planten in het laagveen! Met uitzondering van Noordse glazenmaker (AESHSUBA) komen alle inheemse glazenmakers in De Weerribben voor. Tijdens dezelfde excursie (30/8) werden er in het Woldlakebos 2 tengere pantserjuffers (LESTVIRE) gevonden. Dat brengt de soortenlijst voor De Weerribben op 39. Een respectabel aantal.

Bandheidelibel (SYMPPEDE) Continuïng story

Na de vondst van een nieuwe populatie ten Zuidwesten van Dalfsen, was het op 2 en 3 september weer bingo! In maar liefst 7 km. hokken tussen Lichtmis en Nieuwleusen (Noord Overijssel) werd een populatie van zeker 50 exemplaren (waaronder tandems en eiafzettende exemplaren) gevonden door Vincent Martens uit Dalfsen. De dieren zaten wederom langs pietluttige kwelslootjes in saai agrarisch land. De pers (Zwolse Courant, Vechtdal editie) besteedde op 28 augustus ruime aandacht (met foto) aan de vondst bij Dalfsen.

Oproep

Beekoeverlibel (ORTHCOER) op de Lemelerberg

Op 1 september vond ik bij 'de bronnetjes' (een plaats met uitdrendend drangwater op de zuidhelling van de Lemelerberg) een dode en totaal verdroogde oeverlibel. Het betrof een mannetje (zonder kop). Wat meteen opviel was de geringe grootte, het smalle achterlijf en de okergele pterostigmas's. De blauwe berijping was behoorlijk versleten, maar ook op het borststuk was nog enigszins berijping te zien. Nadere determinatie van vleugelcellen etc. wees uit de het een beekoeverlibel (ORTHCOER) betrof.

De Lemeler- en Archemerberg (Landschap Overijssel) zijn dit jaar grondig geïnventariseerd op broedvogels, reptielen, amfibieën, dagvlinders, sprinkhanen, krekels en libellen. Zeker 4 libellendeskundigen hebben het gebied uitgekamd. De

SUBA versus JUNC

beekoeverlibel werd niet aangetroffen. Het gevonden exemplaar heeft ongetwijfeld betrekking op een zwerver die ter plaatse is gestorven. Het is niet ondenkbeeldig dat bij goed

uitgevoerd bronherstel de soort zich ter plekke kan vestigen. De populatie bij Holten is hemelsbreed slechts tientallen kilometers verwijderd.

Evert Ruiter

(16 okt. N 02:41)

In de macrofaunanieuwsmail (macrofauna@hotmail.com) heeft een keer een berichtje gestaan over onverwachte vondsten in de vistrap van de Overijsselse Vecht. Om te inventariseren in hoeverre er in de buurt van vistrappen naar macrofauna gekeken wordt zou ik aan de lezers willen vragen of er onder hen ook mensen zijn die in de buurt van vistrappen de libellen of andere macrofauna inventariseren. Voor Rijn en Maas denk ik aan Driel, Linne en Lith maar ook gegevens van vistrappen in kleinere stroompjes zijn van harte welkom!

Graag mailen aan Marianne Greijdanus op M.Greijdanus@riza.rws.minvenw.nl of sturen aan postbus 17, 8200 AA Lelystad.

Vraag over Noordse/Venglazenmaker (2 nov. N 02:44)
HEIDESTEIN

"Een vrouwtje Noordse Glazenmaker (AESHSUBA) met grote schouderstrepen, weet iemand of Venglazenmaker-vrouwtjes dit ook kunnen hebben?"

Heidestein, 29 september. Dit jaar zijn er geen Venglazenmakers aangetroffen, terwijl er vorig jaar tussen half augustus en half oktober bij elk veldbezoek zo'n 5 dieren werden gezien. De Venglazenmakers leken geconcentreerd bij 'het kanaaltje', maar dat stond de laatste maanden vrijwel droog. Weet iemand meer over de determinatie van vr juncea/subarctica?"

Matthijs Courbois

Reactie 1 (10 nov. N 02:45)

Matthijs, Ik zie net al je waarnemingen in de libellennieuwsbrief (02:44).

Eerder dit jaar heb ik wel juncea op Heidestein gezien. Toen stond er voldoende water in het kanaaltje, maar de keizerlibellen vlogen toen ook nog volop en die joegen de juncea nogal eens weg. 1 mn trouwens slechts. Over juncea/subarctica hebben we alle mogelijke kennis gebundeld in de Odontabel. Maar alles varieert altijd meer dan je wilt! De schouderstreep bij die twee soorten lijkt me een nauwelijks diagnostisch kenmerk (ook de hamervorm komt bij juncea soms voor), maar misschien weten anderen meer te melden?

Effect van bestrijdingsmiddelen op libellen

Weia Reinboud

Reactie 2 (19 nov. N 02:46)

Er is meer bekend over het onderscheid tussen subarctica en juncea, namelijk in twee artikelen van Niels Dingemanse en Vincent Kalkman die in Brachytron hebben gestaan. Het gaat om de volgende artikelen:

Het onderscheid tussen Aeshna subarctica en Aeshna juncea in Nederland, Brachytron 1(2), pagina 35-39, 1997.

Het voorkomen van de kleinvlekkige en grootvlekkige vorm van de Noordse glazenmaker (Aeshna subarctica) in Nederland. Brachytron 5 (1&2) pagina 15-18, 2001.

Het eerste artikel gaat over een beperkt onderzoek aan collecties, waarbij ze tot de conclusie kwamen dat alleen een combinatie van kenmerken uitsluitend kan geven over de soort.

Rob van de Haterd

Reactie 3 (19 nov. N 02:46)

Voor zekere determinatie is het vrijwel altijd nodig de dieren te vangen. In dat geval moet het, met het kenmerkenoverzicht zoals gepubliceerd in Brachytron 1(2): 35-39, niet moeilijk zijn de soorten van elkaar te onderscheiden.

Gerard Abbingh

Uit een onderzoek naar de effecten van bestrijdingsmiddelen op vlinders is naar voren

Pinkster excursie-weekend in de Weerribben

gekomen dat het gebruik van bestrijdingsmiddelen een groot risico oplevert voor rupsen van dagvlinders in Nederland. Dit blijkt uit een onderzoek in opdracht van de Vlinderstichting gedaan door de Wetenschapswinkel Biologie in Utrecht. Aangezien de libellenstand in Nederland de afgelopen jaren eveneens is achteruitgegaan, is een vervolgvraag gesteld of landbouwbestrijdingsmiddelen hier een (mede)oorzaak van kunnen zijn. Hiervoor is een literatuuronderzoek uitgevoerd, waaruit een inschatting van het risico van bestrijdingsmiddelen voor libellen in Nederland het belangrijkste resultaat was. Uit deze risicoschatting bleek dat libellen niet erg gevoelig zijn voor bestrijdingsmiddelen. Alleen bij piekbelastingen kunnen bestrijdingsmiddelen plaatselijk een negatieve invloed hebben op de libellenfauna.

Late waarnemingen

Nb.nr.= e-mail Nieuwsbriefnummer

soort	datum	waarnemer	plaats	Nb nr.	opmerking
SYMPAED	18/11/02	Evert Ruiter	Weerribben	02:46	
SYMPVULG	9/11/02	Sander Bot	Oostvaardersplassen	02:46	
SYMPSTRI	16/11/02	Remco Hofland	Amst.Waterl.Duinen	02:46	
AESHMIXT	2/11/02	Kees de Vries	St. Pietersberg	02:45	
LEUCDUBI	10/10/02	Jan Kuper	Haaksbergerveen (Ov)	02:42	Determinatie dubi/rubi niet zeker
SYMPVULG	20/10/02	Evert Ruiter	Oostvaardersplassen	02:44	tandem bij 5 °C
SYMPVULG	24/11/02	Peter de Boer	Woldlakebos (Ov)		
SYMPAED	24/11/02	Karin Uilhoorn	Woldlakebos (Ov)		

Edward Kuijer en Dick Groenendijk

